

Asia Lauseen suoja

Hakija A

Annettu 7.9.2010

Tiivistelmä *Kirjassa julkaistu lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" ei saanut tekijänoikeussuojaa.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija pyytää 26.1.2010 päivytyssä kirjeessään tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Nauttiiko lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" itsenäistä tekijänoikeussuojaa?
2. Voiko hakija aloittaa kirjoittamansa tarinat edellä mainitulla lauseella ja julkaista tarinoista koostuvan teoksen?
3. Muuttuuko asiantila kysymyksiin 1 ja 2 annettujen vastausten osalta, mikäli lauseen lähde, B:n teos mainitaan hakijan teoksen esikuvana?

Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavaa:

B on julkaissut kirjan nimeltään "Kuningas ja narri". Kirja koostuu 52 lyhyestä tarinasta. Jokainen tarina alkaa sanoilla: "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen, koska...". Hakija on kirjoittanut samantyyliisiä, lyhyitä tarinoita. Hakijalla on tarkoitus julkaista oma teos eri nimellä kuin B:n kirja "Kuningas ja narri". Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle näytteet kahdesta tarinastaan ja lausunut 7.6.2010 päivytyssä kirjeessään, että hänen tarinansa poikkeavat esikuvastaan sekä kokonaisuutena että yksittäisten tarinoiden osalta. Hakijan mukaan hänellä ja B:llä on molemmilla ominainen kielenkäyttö ja tyyli tarinoissaan. Lisäksi hakijan mukaan hänen tarinoissaan kuninkaan ja narrin roolit on käännetty pääläelleen. Hakijan mukaan hänen tekstinsä parodioi B:n tarinoita ja muodostavat näin uuden teoksen.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineen B:ltä. B katsoo 18.5.2010 päivätyssä vastineessaan, että hänen koko teoksensa nauttii tekijänoikeussuojaa - ei vain sen osa. Hakija ja B ovat käyneet kirjeenvaihtoa, jonka yhteydessä hakija on pyytänyt B:ltä lupaa saada käyttää edellä mainittua aloitusfraasia tarinoissaan ja julkaista omat tarinansa. B on ilmaissut hakijalle näkemyksensä, että hakijan tarinat muistuttavat epämiellyttävän paljon B:n omia tarinoita samojen henkilöiden, asetelmansa, sävynsä ja perusideansa suhteen mutta ovat sanomaltaan ja kieleltään lähinnä irvikuvia B:n tarinoista. B on ilmoittanut hakijalle, ettei anna hakijalle lupaa julkaista hakijan tarinoita. B on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle 29.6.2010 päivätyllä kirjeellään näytteet kahdesta tarinastaan.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoja muiden lakien soveltamisesta.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi kirjalliset teokset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tuotetta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylitymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla periaatteessa tekijänoikeuden suojaama. Haarmann (Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70) käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä "Neito kulkee vetten päällä", jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulee sen kohdalla kysymykseen.

Haarmann pitää kuitenkin esimerkkiään enemmän poikkeuksena kuin sääntönä: "Mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys, sitä todennäköisempää on, ettei se ylitä niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia, joita tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää" (Haarmann s. 70).

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin tai yleisiin periaatteisiin vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon.

Tekijäl 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, Tekijäl 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamista kirjallisesta teoksesta on esimerkiksi sen painaminen lehteen. Kirjallinen teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esimerkiksi levitetään yleisön keskuuteen lehden osana.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijäl 3 §:ssä. Tekijäl 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.

Tekijäl 3 §:n 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijäl:ssa ei ole nimenomaisesti säädetty parodiasta. Parodia imitoi alkuperäistä työtä ja tekee siitä tyyppillisesti ivamukaelman. Parodian tarkoituksena on tehdä joko alkuperäinen teos, sen tekijä tai teoksen aihe naurun, pilkan tai arvostelun kohteeksi. Tekijäl 3 §:n 2 momentin säännöksen ei ole katsottu olevan esteenä parodian valmistamiselle (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 144–145).

Parodioita on totuttu käsittelemään Tekijäl 4 §:n 2 momentin tarkoittamina itsenäisinä teoksina eli niin sanottuina vapaina muunnelmina. Tekijäl 4 §:n 2 momentin mukaan, jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Yleensä on katsottu, että sallittu parodia hyödyntää alkuperäistä teosta täysin toisessa tarkoituksessa ja voi sen vuoksi olla itsenäinen teos. Kaikissa tapauksissa parodiakin saa suojaa itsenäisenä teoksena vain teossuojan yleisten edellytysten täytyessä. (Sorvari, Katariina: Tekijänoikeuden loukkaus, Helsinki 2007, s. 179 ja Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 67)

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Tällöin kyseisten 11 sanan tekstiotteiden julkaisemista, alkuperäistä tekstiä vastaavassa sanajärjestyksessä, voidaan pitää tekijänoikeudella suojatun teoksen kappaleen osittaisena valmistamisena (tietoyhteiskuntadirektiivin 2001/29/EY, 2(a) artiklan mukaisesti) ja siten tekijänoikeuden loukkauksena.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvoston aiemmassa lausuntokäytännössä ei lyhyitä ilmaisuja ole pääsääntöisesti pidetty tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että tekijänoikeussuojan piiriin eivät ole kuuluneet ilmaisut "Aqua Seitsen Seitsemisen lähdevesi" (TN 2004:13), "Puhdas Elämä Lapselle" (TN 2001:12), "Save the Wildlife" (TN 1995:16) eikä "Villi tyttö etsii iloista ja menevää miestä...kiinnostaako?" (TN 1992:15). Runoilijan nimeä ei pidetty tekijänoikeussuojaa nauttivana teoksena (TN 2003:13). Sanonnat "Lycka till", "Onks Viljoo näkyny?", "Aha" eivät saaneet tekijänoikeussuojaa (TN 1986:8), kuten ei myöskään teoksen nimi "Steissi" (TN 1992:7) eivätkä eräät sävelteosten nimet (TN 1998:3). Ilmaisu "ripa- ja varsisääntö" ei saanut tekijänoikeussuojaa (TN 2003:14). Web-grafiikkaan sisältyneet tekstit "Hae tuote" ja "Hae tuotteet" eivät olleet tekijänoikeuslaissa tarkoitettuja kirjallisia teoksia (TN 2004:10), kuten ei myöskään neonvalolla toteutettu teksti "I love you" (TN 2004:11). Kirjan nimet "Sauvakävely" (TN 2010:1) ja "Aapponen" (TN 2005:10) eivät ole tekijänoikeudella suojattuja.

Lausunnossaan TN 2010:2 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että laulun ilmaisut "vinksin vonksin" tai "heikun keikun" eivät sellaisinaan olleet tekijänoikeudella suojattuja. Sen sijaan laulun käännöksen säkeen "kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun" katsottiin ylittävän teoskynnyksen ja olevan tekijänoikeudellisesti suojattu.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan ja B:n toimittamat kirjalliset näytteet tarinoistaan. Tekijänoikeusneuvosto vastaa hakijan esittämiin kysymyksiin alla.

1. Nauttiiko lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" itsenäistä tekijänoikeussuojaa?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että jotta yksittäinen lause voisi saada tekijänoikeussuojaa kirjallisena teoksena, tulisi sen edustaa poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa.

Tekijänoikeusneuvoston arvioitavina olleissa molemmissa kaunokirjallisissa tarinoissa esiintyvät kuningas ja narri, jotka ovat tavanomaisia hahmoja kaunokirjallisissa teoksissa – erityisesti saduissa ja tarinoissa. Lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" koostuu yksinomaan yleiskielen sanoista ja on siinä määrin lyhyt ja tavanomainen lause kaunokirjallisuudessa, että kuka tahansa voisi päätyä samaan lauseeseen etsiessään sopivaa kuvausta kohtaukseen kuninkaan ja narrin välillä.

Idea käyttää kuninkaan ja narrin hahmoja tarinassa jo sellaisenaan rajoittaa kirjoittajan mahdollisuutta itsenäiseen ja omaperäiseen ilmaisuun. Kuninkaan ja narrin keskinäisen vuorovaikutuksen tavanomaista kuvaamista ei ole syytä monopolisoida yhdelle kirjoittajalle.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että ilmaisu ei täytä sitä poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lauseen tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" ei nauti tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna kirjallisena teoksena.

2. Voiko hakija aloittaa kirjoittamansa tarinat edellä mainitulla lauseella ja julkaista tarinoista koostuvan teoksen?

Edellä esitetyn perusteella lause "Kuningas kutsui narrin kilistimellä luokseen" ei nauti itsenäistä tekijänoikeussuojaa ja on siten vapaasti hyödynnettävissä osana kirjallista esitystä. Lauseen käyttäminen osana tarinaa ei estä tarinan julkaisemista.

3. Muuttuuko asiantila kysymyksiin 1 ja 2 annettujen vastausten osalta, mikäli sitaatin lähde, Jari Tammen teos mainitaan hakijan teoksen esikuvana?

Kysymyksiin 1 ja 2 annettujen vastausten perusteella hakijalla ei ole TekijäL:n nojalla velvollisuutta mainita B:n teosta oman teoksensa esikuvana.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Eija Hinkkala, Pia Huhdanmäki, Heikki Jokinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Pirjo Kontkanen, Pekka Pulkkinen, Anne Salomaa, Pekka Sipilä, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila, Hannele Vertainen ja Martti Virtanen.